

מאמר עוקצני של משורר ערבי מגלה את יחס הערבים לממשל הצבאי ומשרתיו

מיה זה "חיידיים"?

זו, את דעת השולחים עליהם ועל מעשיהם. כי אותו מאמר של "אליפג'ר" הכה גלים ברחוב הערבי. הוא נשא את הכותרת "חייסאן" — מושג חדש שאפשר לתרגמו לעברית רק במילה חדשה דומה: "חיידיים". מאמר זה של המשורר הערבי הצעיר מכפר מוסמום במשולש, ראשית חוסיין, הפך ל"אנרמאמין" של ציבור שלם — דעתו של הדור הערבי החדש בארץ על הממשל הצבאי, אשר קיבל החודש קביעות חדשה עם החלטת הממשלה שלא לשנותו, אלא לשפץ אותו בתיקונים קוסמטיים קלים. להלן המאמר כמעט כמלואו.

לא מכבר קיבלו מאות ערכים ברחבי הארץ מעטפות מסתוריות. בתוך המעטפות לא היו שום מכתבים או פניות אישיות אחרות. כל אשר הכלול במעטפות היה גליונות של עתון ערבי, שדרך כלל אין לו תפוצה גדולה מאד: "אל פג'ר" ("השחר"), עתון ספרותי המוצא ממעם מפ"ם. אך הפעם הכיל העתון מאמר מיוחד. משלוח המעטפות לא היה פעולה מאורגנת. כתב-היד היו שונים ושונים. היתה זאת פעולה ספונטאנית של מאות ערכים אלמונים, שהמציאו את המאמר למוענים — כדי להסביר לאותם מוענים, בצורה

שמעתי מישהו מזוהר: "מי שאינו חובש תרבוש, שירד — יש משטרה ליד נהללו" האיש שישב לידי החל לחטט בכיסיו בעצבות. שאלתי: "מה אתה מחפשו?" את התרבוש

מאוחר יותר למד הפלח לדעת כי מבסוט בשפה העממית העירקית פירושו, הכאה על כפות הרגליים במקל חזון דק. היה זה לקח מוחשי ביותר. מאז לא בורכו עוד החיילים העירקים במילת ברכה פלסטיואית מובהקת זו. אחרי צאת העירקים מהמשולש זרמו מים רבים לים, והימים התגלגלו כאבטיחים. כיום, כשאורח ערבי נשאל לחייו בממשל הצבאי, הוא משיב בלי לחשוב פעמיים: "אני מבסוט, מבסוט כמו עירקי".

אר לעצמך אדם בעל-מום, שבמקום גאה וכבוד עצמי יש לו זנב. תושבי הממשל הצבאי קוראים לאדם כזה: זנב. במסגרת החיים החדשה, שכפה הממשל על חושי הכפרים הערביים בגליל, במשולש ובנגב, יש לזנב זה אותו תפקיד שיש לזנבו של הכלב: לכשכש לכל מי שהכלב מחניף לו, לרכוש אדונים ולהצליח בחברה החדשה.

שכניהם הרחוב ולכפר של הזנבות יראים אותם, הם יודעים כי בידיהם מוטל לא פעם גורל יקיריהם. הם יראים מפניהם — אך בשום פנים ואופן אין הם מכבדים אותם, אין הם מכנים אותם בני-אדם.

השפה הערבית היא שפה עשירה וגמישה. נוסף על הזנב המוצא מאות שמות וכינויים כדי לתאר את עבדיהם של המושל הצבאי ופקידיו. אך דומה כי הכינוי המתאים ביותר לתיאור יצורים אלה הוא המלה המזוהר שהורכבה משני מילים שונות: חיידיים — חיה-אדם.

★ ★ ★

זנב בבית-ספר גבוה

אות חיידימים טופחו ב-12 השנים האחרונות בתחומי הממשל. אלה הם אותם היצורים המשכימים מדי בוקר לפתחו של פקיד המושל הצבאי, מלשינים על זה ומבקשים על זה. כשכר על כשכוש מתמיד זה בנגב, זוכים הם מדי-פעם לחיוכו של המושל הצבאי, או אפי' לו לפתיחה על השכם. ברור כי הם הזוכים הראשונים בזכויות יתר שמעניק המושל ליקיריו.

המכונאי

בצורה זו רוכשים החיידים מים כוח מסויים. יודעים הם כי כדי להרוס את פלוני אין הם צריכים אלא לספול עליו עלילת שקר באוזני האדם הממונה על שמיעת שקרים אלה, וכדי לדרוס את אלמוני כל מה שהם צריכים לעשות זהו לכשכש בזנב לפני ממונה אחר.

הערבי הכפרי או העירוני בו לחיידים אלה. הוא חש אולי חמלה כלפי מי שגידל את זנבו בבערותו, אולם שונא שגאומות את הערבי המשכיל, שגידל את זנבו מתוך ידיעה ברורה כי שרות והתנפה שליש משתלמים. המושל כילים שבחיידימים הם גם המסוכנים יותר. מדרך הטבע שמשרות-הביניים שבין פקיד הממשל והאזרח הערבי נתונות בידיהם, והם מצלים שררת-תיחן זו ללא הגבלה.

★ ★ ★

מבסוטיות עירקית

1 שנות הכומשל הצבאי הוסיפו ענף חדש לאילן המפואר של השפה הערבית. הפלח, שידע ליהגור ולכנות כל מצב, בלשון המדוברת, הוסיף למילונו מילים חדשות רבות. כך למשל, כשהציפו העירקים את המושל הגדול, למדו הפלחים הערבים מונח חדש. המונח: מבסוטיות עירקית — או בפרוש המילולי: אושר-אכוב. המקור למונח זה היה פלח מסביבות תול-כרם, שנשאל על-ידי חייל עירקי: "מה שלומך?" "מבסוט". השיב הפלח המנומס. אלוהים יעשה גם אותך מבסוט. כחנתו היתה כמבורך למאשר — חריגום המילה מבסוט.

אולם השכר לברכה זו היו מכות, בעיטות וגידופים. רק * בערבית: "חייסאן" — קיצור של "חיה" (כמו בעברית) ו-"אינסאן" (אנשים).

בני היום הרביעי

שלי, ענה ברונגו ובלעג. הגענו עד נהלל. עלה שוטרו לבדוק את הרשימות. האדם בלי התרבוש ירד יחד עמו. הוא נעצר — לא היה לו רשיון תנועה. בחיפה למדתי שם נוסף לרשיון התנועה: סנדוויץ'. בסגד חיץ' זה משמשת התעודה עצמה כפיתה — ואילו התמונה היא הפלפל.

★ ★ ★

מושג צבאי בלי זנב

כך יוצר לו כל עם מדוכא, ישכון באשר ישכון, מלים חדשות מלאות לעג ומירדות שקטה. כך גם עושה העם הערבי בישראל. בכל זאת ממשיכים החיידימים, חסרי הגאון והכבוד העצמי, להפוך את חיי העם לסיוט.

ובכן, מה לעשות? הגאון והכבוד העצמי, האדם בלי התרבוש ביותר שאנו יכולים לעשות לעצמנו — תוך תקופת מבחן זו שאולצנו להיכנס אליה — הוא: לשמור על גאונותנו האנושית וכיבודנו העצמי כבני-אדם.

רק בצורה זו נביא את שאר אזרחי ישראל לכבד אר-תנו — ורק בצורה זו נכריח את אלה המקפחים אותנו לסגת. כי הקיפוח מסוגל אולי לנצח כל דבר, חוץ מהגאונה האנושית.

ולמדו משפט זה: "הקיפוח אינו קיים אם איננו מכירים בקיומו ומשתפים פעולה עמו".

אם כרגע אנו מדוכאים ומקופחים — הרי זה בגלל קיומם של החיידימים. חיידימים אלה, החיים בתוכנו, מכירים בקיומו של הקיפוח ומשתפים עמו פעולה.

כדי שתבינו את כוחם של החיידימים, תארו לעצמכם את הממשל הצבאי בלי מלשינים ערביים, בלי מכונאים, בלי דרתיים ובלי זנבות. מה יוכל הממשל הצבאי לעשות אז? כן, תארו לעצמכם ממשל מסוג זה. הישבו לרגע מה הוא יכול לעשות ונגדו כשלא ימצא לו אפילו חידים אחד, אפילו זנב אחד.

וזכרו עובדה זו: כל האנשים עומדים על הרגליים שלהם, חוץ מהמושלים הצבאיים: הם עומדים על הזנבות שלהם. מה יעשו המושלים הצבאיים עם נחתוך זנבות אלה?

יודעי דרך וכני יום רביעי

עם הממשל הצבאי הגיעו לכפר הערבי גם הפקידים האזרחיים, רשיונות הנסיעה, הפקעת האדמות וחוקי הנוכחות המשוניים. ברור כי הוי זה חייב היה לבוא, מוקד או מאוחר, לידי ביטוי. הפלח הערבי עשה זאת — ביצירת שפה מדוברת חדשה, בכל הנוגע לשלשונות ול-חוקיהם.

לכפר פקיעין שבגליל מגיע המושל הצבאי בכל יום רביעי. חסידיו מחוסרי-הכבוד והגאונה מתנפלים אותו יום על משרדיו כמו זבובים. לא, סליחה, טעות קטנה — המושל אינו מתוך כסוכר, המושך זבובים. הפקיעים קור-איני לחיידים שלהם בשם אחר: בני יום רביעי. כל ילד בכפר יודע למו מתכונים בשם זה.

איכרי המשולש תרמו אף הם אוצר קטן למילון החדש. המלה זרחיש פירושה בערבית: איש האלוהים. בבקה אלי גרבייה ובטיבה יש לה מובן אחר: מלשינו של המושל הצבאי. דרחיש מחוסן הוא אותו דרחיש-מלשין בעל יכולת התמצאות גדולה יותר: הוא משרת את המושל החדש, מקלל יחד עם אנשי הכפר כולם את המושל שקדם לו.

כפי ערבי המשולש בעל דרך-החיים פירושו: אדם היוודע איך להגיע אל המושל ולהשיג את מטרותיו. נצרת גם היא צוחקת במרירות. אורחי נצרת מכנים את חסידו הממשל הצבאי בשם: מכונאי. מכונאי כזה מסוגל לעצור את מנוע-חיימו של כל אורח ערבי בעיר. בכפרי עמק יזרעאל מכונים אותם חיידימים בשם האוטובוס של יום חמישי. מדי יום חמישי מוכן המושל לקבל את פניהם בעפולה. הם מגיעים לשם באוטובוס.

★ ★ ★

סנדוויץ' של פיתה ופלפל

רשיון התנועה הוא חלק בלתי אהוד, אך הכרחי, בחייו של כל אורח ערבי בישראל. כמו הסלאי הצהוב של יהודי הנטאות בטולין, זכה גם רשיון התנועה הצבאי לכינוי גנאי שונים. אולם השפה הערבית, ככל שפה מדוברת אחרת, אינה לוקטת רק כינוי גנאי. הפלח הערבי חייב למצוא לו מושג בעל-ערך בשפתו, כדי לתאר את הרשיון השגוי עליו. ככל מושג פולקלוריסטי זכה גם רשיון התנועה לשמות-ערך שונים, במקומות שונים ב-אזורי הממשל הצבאי.

במשולש למשל, קוראים חוסיני לרשיון-התנועה: דר-כון. בכפרים מסוימים בני ליל יש לרשיון זה שם אק-זוטי יותר, הפלחים נוהגים להזהיר איש את רעהו, כשי-הם רואים שוטן מוקטב: "זהירות, מעונן" מטעם זה נקרא שם רשיון-התנועה ב"שם יג'ומוג — מעיל-גשם בתורכית.

הנצרתים חייבים להעור ב"רמו שהשוטר, הבודק את הרשיונות, אינו יכול להבין אותו. בנסעי מנצרת לחיפה,

הדרוויש

לא עשיתי את זה מפני שנכהלתי מהדרים שה שלו: הוא רצה שארביץ לו על הגוף, וסיפר לי שאני לא הראשונה. איך ששמעתי את זה ברחתי וצעקתי לו מאחורי כמותי. שאני לא צריכה עבודה עם משוגעים כמותי. או כבר התגרשתי מאהרון לחיים וחייתי עם בחור אחר ששמו כהן, לא יכולנו כמור-בן להתחתן, ועשינו נישואים אצל עורך-דין אחד, כאילו שזה נישואים אזרחיים. חשבת שסוף-סוף אתחיל לחיות.

הבהלה לזהב. יום אחד פגשתי בחור (חמשך בעמוד 15)

הרופא באמת לא אשם והוא השכיב אותי. כמו שאני שוכבת על המיטה הגבוהה שלו, הם דחפו לי על הפרצוף סמרטוט עם חומר הרדמה. כשהתעוררתי מצאתי מסביבי דם, וידעתי שעשו לי גרידה. תיכף צלצלתי למשטרה והם באו לקחת אותי.

במשטרה לקחו ממני עדות ופתחו לאהרון לחיש תיק פלילי. אבל הוא הפחיד אותי ואמר לי לשנות את העדות. אני שניתי אותה והוא לא הואשם. הסוף היה שהמש"טרה הגישה נגדי משפט על מסירת עדות כוזבת.

לנו בה ששמה היה חחה, אלא שהשטן נכנס בת והיא קיבלה שיתוק ילדים ומתה. מוות בחרר הלידה. לא התייאשתי ונכנסתי עוד פעם להריון. בעלי לא היה לו איכפת ממני וכבר לא גרנו ביחד. אבל ה'א' פחד כל הזמן שאני אביא לו ילד. לכן שלח את האחות שלו, שיש לה בית-חרושת ל-סירים, והיא לקחה אותי לרופא ברחוב ליונסקי. היא סיפרה לו שהיא אמה שלי ואני פסיכית ואסור לתת לי ללדת ילדים. כאילו שאני אשמה, שחחה קיבלה שיתוק ילדים.